

Kétújfalu (Baranya megye) és környéke emlős-, madár- és rovarfészkeinek bogarászati vizsgálata (Coleoptera)

SÁR JÓZSEF

Abstract: [Coleopterological investigation of mammal-, bird- and insect-nets in Kétújfalu (Baranya county) and its vicinity] - Author lets know 93 species belonging to 27 families.

Kétújfalu és környékének bogárfaunáját 1986 óta vizsgálom behatóan. Kutatásaimról egy tanulmány jelent meg (SÁR, 1992). E munka megjelenésének évében kezdtem meg a területen fellelhető emlős-, madár- és rovarfészkek bogarászati vizsgálatát, mely sok új és ritka faj előkerülését eredményezte.

Bogarászati fészekvizsgálatokról több évtizede nem jelent meg tanulmány a hazai szakirodalomban. A kutatások során sok myrmecophil, nidicol és ritka bogárfaj került elő, melyek speciális életmódjuk miatt legtöbbször az egyéb gyűjtőmódszerekkel nem mutathatók ki.

A vizsgált fészkek, almok, vackok legtöbb esetben Kétújfalu belterületén vagy annak közvetlen közelében voltak. A terület gerices faunájának – háziállatokat is beleértve – lakóhelyeit, fészkeit viszonylag jó eredménnyel sikerült kikutatni.

A háziállatok közül a sertés – 11 malacos koca – (*Sus scrofa domesticus*) és a szarvasmarha – egy borjas tehén – (*Bos primigenius domesticus*) almát vizsgáltam. Összetétele: száraz szalma és kukorica törmelék. Gyűjtési módszer: rostálás, futtatás.

Róka (*Vulpes vulpes*): kitorékát egy esetben (1992. V. 30., szaporodási időszakban) vizsgáltam, a településtől nyugatra, művelt terület (kukoricás) mentén, akácus oldalon. A kitorék nagymennyiségű állati hulladékot, bőrdarabokat, csontot, tollat és ürüléket tartalmazott. A mintavétel kb. 2 méter mélyről történt.

Házi egér (*Mus musculus*): fészkeit elsősorban a település belterületén, faházak, pajták, fészerek körül gyűjtöttem. Összetétele: fűszál, rágcsálék, papírhulladék. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás.

Dolmányos varjú (*Corvus corone cornis*): fészket (35-40 cm átmérő) 12 méter magasan (diófán) egy alkalommal (1992. V. 9.) sikerült begyűjteni (4 fiókával) a település belterületén lévő gyümölcsösben. Összetétele: gally, föld, vaddisznószőr, toll, rongy, papír, falevél. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás.

Füstifecske (*Hirundo rustica*): fészkeit a település belterületén gyűjtöttem, házak, istállók eresze alól (néhány fészket több éven át, elsősorban a szaporodási időszakban sikerült átvizsgálni). A fészkek mérete: 15-40 cm. Összetétele: föld, szalma, fűfélék. Tartalmuk legtöbb esetben 3-4 fióka volt. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás.

Vörösbecs (*Erithacus rubecula*): fészkeit Kétújfalu külterületén, gondozatlan temetőben, fenyőfa odvából, a költés és a kirepülést követő időszakban sikerült átvizsgálni. A fészkek mérete: 10-12 cm. Összetétele: fűfélék, moha, kisebb ágak, tollak. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás.

Háziveréb (*Passer domesticus*): fészkeit a település belterületén gyűjtöttem, lakóházak, istállók eresze alól, gyümölcsfák odvaiból, használaton kívüli kutakból stb. A fészkek mérete: 25-110 cm. Tartalmuk rendszerint 4-9 tojás, illetve fióka volt. Összetétele: baromfitoll, fűfélék, zsinór, moha, zúzmó. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás, néhány esetben egyelés.

Elsősorban a *Lasius* nemzetség hangyafészkeit (*L. brundeus*, *L. fuliginosus*), részben a település belterületén, másrészt a környező legelők, gyümölcsösök és ligeterdők talajáról, korhadó fákból gyűjtöttem. A fészkek mérete: 20-100 cm. Gyűjtési módszer: fehértálás válogatás, rostálás, futtatás.

Darázsfaszkeket (*Vespa crabro*, *Vespula germanica*) partoldalakból, épületek padlásáról és korhadó fák odvából gyűjtöttem. A fészkek mérete: 15 cm-től a futball labda nagyságig. Gyűjtési módszer: ecetéteres kezelés után fehértálás válogatás.

Vályogépületek, homokos parfalak vadméh-fészkeiben (*Anthophora* sp.) egyeléssel gyűjtöttem.

Gólyafészkek imitáció: 1 db mű gólyafészket a településtől 3 km-re, hagyásfás nagykiterjedésű legelőn (Török-domb) állítottam fel. 1992. III. 1-től VII. 22-ig 6 m magasságban működött. Mérete 1 m átmérőjű, összetétele: rongy, konyhahulladék, baromfitrágya, gomba, avar, csont, kisméls- és békadögök, föld, száraz ágak. Gyűjtési módszer: 5 hónapi működés után rostálás, futtatás.

A kimutatott bogárfajokat maradéktalanul magam gyűjtöttem. A gyűjtő nevét és a gyűjtési módszereket, valamint az állatfajok nevét, amelynek fészkeiből, almából gyűjtéseket végeztem, az alábbiak szerint rövidítem:

D = darázs	SZ = szarvasmarha
E = egér	V = varjú
F = fecske	VE = veréb
FI = gólyafészkek imitáció	VÖ = vörösbegy
H = hangya	e = egyelés
M = vadméh	rf = rostálás – futtatás
R = róka	fv = fehértálás válogatás
S = sertés	S = Sár József

A Coleopterák rendszertani sorrendjét Wilhelm, H. LUCHT: Die Kafer Mitteleuropas Katalogy 1987 c. munkája alapján készítettem el.

Az előkerült fajok jegyzéke

Carabidae

- Amara tricuspidata* DEJ.: R, rf, 1992.V.30., 1 pld (S).
- Microlestes minutulus* GOEZE.: H, rf, 1992.IX.2., 1 pld (S).
- Clivina fossor* L.: H, fr, 1992.IX.6., 1 pld (S).
- Bembidion properans* STEPH.: E, fv, 1992.VIII.1., 1 pld (S).
- Syntomus pallipes* DEJ.: R, fv, 1992.V.30., 1 pld (S).
- Harpalus pygmaeus* DEJ.: H, fv, 1992.IX.20., 1 pld (S).

Histeridae

- Ontophilus affinis* RADT.: FI, fv, 1989.IX.2., 1 pld (S).
- Hetaerius ferrugineus* OL.: F, fv, 1992.VIII.21., 1 pld (S).
- Margarinotus brunneus* F.: R, rf, 1992.V.30., 1 pld (S).
- Atholus corvinus* GERM.: F, fv, 1992.IX.6., 4 pld (S).
- Margironotus carbonarius* H.: R, fv, 1992.IX.6., 2 pld (S).
- Margironotus merdarius* HOFFM.: VE, fv, 1993.VII.6., 2 pld (S).
- Dendrophilus punctatus* HERBST.: VE, fv, 1992.IX.20., 3 pld (S), V, fv, 1992.V.10., 1 pld (S).
- Hister quadrinotatus* SCR.: R, rf, 1992.V.30., 1 pld (S).

Ontophylus affinis REDT.: H, fv, 1989.I.29., 9 pld (S), H, rf, 1991.X.6., 4 pld (S), H, fv, 1992.V.23., 3 pld (S), D, fv, 1992.XI.2., 9 pld (S).

Acritus minutus HRBST.: H, fv, 1992.VIII.21., 1 pld (S).

Catopidae

Sciodrepoides watsoni SPENCE.: D, fv, 1992.XI.2., 2 pld (S).

Nargus anisotomoides SP.: VÖ, fv, 1994.IX.6., 5 pld (S).

Orthoperidae

Sericoderus lateralis GIL.: D, fv, 1992.XI.2., 2 pld (S).

Menophysidae

Holopamecus caularium AVBÉ.: D, fv, 1992.XI.2., 18 pld (S), D, fv, 1992.X.18., 4 pld (S).

Staphylinidae

Anotylus inustus GRAV.: R, rf, 1992.V.30., 2 pld (S).

Besobia funginosa THOMS.: D, fv, 1992.X.18., 4 pld (S).

Polychara sangueria L.: D, fv, 1992.X.18., 1 pld (S).

Oxypeda opaca GRAV.: R, rf, 1992.V.30., 2 pld (S).

Coprochara bipustulata L.: r, rf, 1992.V.30., 2 pld (S).

Tachyorus solutus ER.: V, fv, 1992.X.18., 1 pld (S).

Pteronius brachypterus FABR.: D, fv, 1992.X.18., 3 pld (S).

Phyllodrepa nigra GRAV.: D, fv, 1992.X.18., 2 pld (S).

Omalium caesum GRAV.: D, fv, 1992.X.18., 2 pld (S).

Omalium rivulare PAYK.: D, fv, 1992.X.18., 1 pld (S).

Paraphallus linearis OLIV.: D, fv, 1992.X.18., 2 pld (S).

Bisnius subuliformis GRAV.: D, fv, 1992.X.18., 2 pld (S).

Atheta nigricornis ER.: D, fv, 1992.X.18., 3 pld (S).

Atheta rauvilla ER.: D, fv, 1992.X.18., 3 pld (S).

Hypmogrya glabra NORDM.: V, fv, 1993.IX.10., 2 pld (S).

Alonium minutum OL.: D, fv, 1992.X.18., 2 pld (S).

Polychara sparsa HEER.: D, fv, 1992.X.18., 3 pld (S).

Coprophilus striatulus F.: E, fv, 1989.VII.15., 2 pld (S).

Anotylus sculpturatus ER.: E, fv, 1992.V.6., 1 pld (S).

Bisnius quisquiliarius GRAV.: E, fv, 1992.VI.30., 3 pld (S).

Heterothops niger KR.: E, fv, 1993.IX.17., 1 pld (S).

Poctyna paradoxa ER.: E, fv, 1989.VI.28., 1 pld (S).

Atheta hybrida MULS.: E, fv, 1992.X.2., 2 pld (S).

Dropephyela lioptera STEPH.: VÖ, fv, 1994.X.30., 5 pld (S).

Sepdophilus marshami STEPH.: VÖ, fv, 1994.X.30., 2 pld (S).

Bisnius fuscus GRAV.: VÖ, fv, 1994.X.30., 1 pld (S).

Drusilla canaliculata FABR.: H, e, 1994.IV.4., 4 pld (S).

Pselaphidae

Claviger longicornis MÜLL.: H, rf, 1994.IX.20., 1 pld (S).

Claviger testaceus PREYSSL.: H, rf, 1992.VI.25., 2 pld (S), H, rv, 1992.V.18., 3 pld (S).

Cleridae

Corynetes obenbergeri JANSSEN: F, fv, 1992.VI.28., 2 pld (S).

Trixagidae

Trixagus elateroides HEER.: D, fv, 1994.XI.27., 1 pld (S).

Trixagus dermestoides L.: D, fv, 1994.XI.27., 1 pld (S).

Dermestidae

Attagenus pellio OL.: V, fv, 1992.V.10., 3 pld (S), V, fv, 1992.VI.5., 1 pld (S), FI, fr, 1989.VIII.14., 1 pld (S),

Dermestes bicolor FABR.: V, fv, 1992.V.25., 1 pld (S).

Dermestes lardarius L.: V, fv, 1992.IX.2., 2 pld (S), V, fv, 1994.VI.2., 1 pld (S).

Anthrenus pinpinellae F.: V, fv, 1989.VI.5., 12 pld (S).

Anthrenus museorum L.: V, fv, 1992.V.12., 31 pld (S).

Latridiidae

Corticaria pubescens GYLL.: D, vf, 1992.XI.2., 2 pld (S).

Latrides minutus L., fv, 1994.IX.9., 3 pld (S).

Nitidulidae

Amphotis marginata FABR.: H, fv, 1992.IV.10., 12 pld (S).

Corpophilus hemipterus L.: D, fv, 1992.X.12., 2 pld (S).

Cucujidae

Monotoma quadrioveolata AUBÉ.: V, fv, 1991.XI.20., 2 pld (S).

Silvanus unidentatus F.: FI, rf, 1992.VIII.14., 1 pld (S).

Silvanus bidentatus F.: FI, rf, 1992.VIII.14., 2 pld (S).

Endomychidae

Mycetella subterranea PANZ.: V, fv, 1992.IX.20., 1 pld (S).

Coccinellidae

Scymnus frontalis F.: FI, rf, 1992.VIII.14., 2 pld (S), F, H, rf, 1992.IV.5., 2 pld (S).

Colydiidae

Pycnomerus terebrans OL.: H, e, 1992.XII.31., 10 pld (S), H, e, 1993.IX.11., 2 pld (S).

Aglenus brunneus GYLL.: O, fe, 1992.X.18., 25 pld (S).

Mycetophagidae

Mycetophagus quadriguttatus MÜLL.: FI, rf, 1992.VIII.14., 1 pld (S), V, fv, 1992.IV.5., 1 pld (S), F, fv, 1992.VII.9., 1 pld (S).

Ptinidae

Ptinus sexpunctatus PAN.: D, fv, 1994.VI.15., 1 pld (S).

Ptinus pilosus MÜLL.: D, fv, 1994.VI.15., 2 pld (S).

Ptinus latro F.: D, fv, 1994.XI.12., 9 pld (S).

Ptinus lichneum MARSCH.: D, fv, 1992.X.5., 11 pld (S).

Anthicidae

Notoxus brachycerus FALD.: R, rf, 1992.V.30., 1 pld (S).

Antichus floralis L.: VÖ, fv, 1994.X.30., 9 pld (S), V, fv, 1992.XI.15. 12 pld (S), F, fv, 1992.IX.6., 2 pld (S), V, fv, 1992.IV.21., 22 pld (S), D, fv, 1992.XI.2., 19 pld (S).

Meloidae

Sitaris muralis FORST.: M, e, 1992.VII.11., 5 pld (S), M, e, 1994.VII.2., 2 pld (S).

Lagriidae

Lagria hirta L.: H, e, 1994.VII.9., 1 pld (S).

Tenebrionidae

- Palorus subdepressus* WOLL.: D, fv, 1992.X.18., 1 pld (S).
Alphitobius diaperinus PANZ.: V, fv, 1992.IX.20., 9 pld (S), F, fv, 1992.VIII.23., 2 pld (S), 1992.VIII.12., 1 pld (S).
Tenebrio molitor L.: V, fv, 1992.IX.20., 9 pld (S).

Trogidae

- Trox barbosus* LAICH.: F, fv, 1992.VIII.22., 9 pld (S), V, fv, 1992.V.10., 3 pld (S).
Trox perrisi FAIRM.: V, fv, 1992.IX.20., 2 pld (S).
Trox niger ROSSI.: V, fv, 1994.VI.9., 2 pld (S).

Scarabaeidae

- Rhysemus germanus* L.: H, fv, 1992.V.30., 1 pld (S).
Aphodius sticticus PANZ.: R, rf, 1992.V.30., 1 pld (S).
Aphodius granarium L.: R, rf, 1992.V.30., 2 pld (S).
Pleurophorus caesus CREUTZ.: H, fv, 1992.V.30., 2 pld (S).
Onthophagus ovatus L.: R, rf, 1992.V.30., 2 pld (S).

Melolonthidae

- Melolontha melolontha* L.: V, fv, 1992.IX.20., 1 pld (S).
Potisia aeruginosa DRURY.: V, fv, 1992.IX.20., 1 pld (S), VÖ, fv, 1993.X.17., 1 pld (S).

Chrysomelidae

- Cassida nebulosa* L.: SZ, rf, 1992.IX.6., 1 pld (S).

Curculionidae

- Sitophilus zaemais* MOTSCH.: S, rf, 1992.IX.6., 18 pld (S).

Ritka és jellemző fajok

- Hetaerius ferrugineus* OL.: Csaknem egész Európában, Kisázsiaiban, keleten Közép-Ázsiáig előfordul. Magyarországon sokfelé elterjedt, de ritka. Myrmecophil faj, kizárólag különböző hangyák fészkeiben él (SLAWOMIR, KASZAB, 1978).
- Margironotus merdarius* HOFFM.: Nagy elterjedésű holarktikus faj. Magyarországon ritka (Alcsut, Etyek, Kalocsa, Pécs). Madárfészkekben él (SLAWOMIR, KASZAB, 1978).
- Dendrophylus punctatus* HERBST: Magyarországon a sík és dombvidéken sokfelé elterjedt, fák kérge alatt élő hangyák fészkeiben és a madárfészkekben él. (SLAWOMIR, KASZAB, 1978). Jellemzően fészeklakó sutabogár faj.
- Claviger longicornis* MÜLL.: Ritka, igazi Myrmecophil bogárfaj. *Lasius* hangyafajok fészkeiben él. (Merkl Ottó közlése.)
- Claviger testaceus* PREUSSL.: Az előző fajnál gyakoribb hangyavendég bogárfaj.
- Heterothops niger* KR.: Valódi fészeklakó bogárfaj, kisemlősök járataiban, fészkeiben él. Igen ritka. (Adám László közlése.)
- Poctyna paradoxa* ER.: Szintén fészeklakó bogárfaj, a fészekvizsgálatok hiánya végett elterjedéséről nincsenek adataink. (Adám László közlése.)
- Atheta hibrida* MULS.: A fenti két holyvafajhoz hasonló, ritka, fészeklakó bogár.
- Amphotis marginata* FABR.: Egész Európában széles körben elterjedt, Magyarországon rendszerint erdős területeken mindenütt fellelhető. Mind lárvája, mind imágója a *Lasius fuliginosus* (L.) hangya kövek alatti és korhadt fákban lévő bolyaiban él.
- Sitaris muralis* FORST.: Előfordul Közép- és Dél-Európában. Faunánkban igen ritka. A síkság és dombvidék lakója. Az imágót nyár derekán lehet gyűjteni. Nálunk elsősorban *Anthophora*-fajok fészkeiben fejlődik (KASZAB, 1978).

Pycnomerus terebrans OL.: Előfordul Európában (Északon Dél-Angliáig) és Iránban, általában ritka. Magyarországon csak kevés helyről került elő (Abaliget, Bátorliget, Budapest, Debrecen, Kétújfalu, Máriabesnyő, Pápa, Pécel, Pécs, Tolcsva). Életmódja kevésbé ismert: többnyire korhadt fákban található, gyakran a *Lasius* nembe tartozó hangyák társaságában, de nem valószínű, hogy a hangyafészkekhez köze lenne (SLIPINSKI, MERKL, 1993).

Összefoglalás, a fészkekből előkerült fajok értékelése

Jelen tanulmány megjelenése előtt összefoglaló adatokat nem találunk a különböző fészkekben élő bogárfajokról a szakirodalomban. Az elmúlt 3 év kutatásai alatt Kétújfalu település szűkebb környékén fellelhető emlős, madár és rovarfészkeinek kb. 40 %-át vizsgáltam át. Az így előkerült 27 bogárcsalád 93 faja kielégítő eredménynek mondható.

Az elkövetkezendőkben ragadozó- és vízimadarak és egyéb kismemlősök fészkeinek bogáregyütteseit vizsgálva sikerül majd mindjobban megismerni a speciális élettérben élő Coleoptera-fajok ökológiai és faunisztikai viszonyait.

A fészkekből előkerült bogárfajokat az élőhelyükhöz való viszonyt tekintve a következőképp osztottam be (zárójelben az általam begyűjtött fajok számszerű megoszlása szerepel):

1. Táplálék fajok – (2).
2. Rajzásuk közben fellelt fajok – (7).
3. Életmódjuk végett fellelt fajok (pl. rothadó vagy száraz növényi illetve állati anyag, gomba fogyasztók) – (73).
4. Kizárólagos fészeklakók (*Myrmecophil* és *Nidicol*) bogárfajok – (11).

Az eddigi kutatások eredményei arra engednek következtetni, hogy a különböző állatfajok fészkeiben élő Coleoptera együttesek vizsgálata szükségszerű feladat egy terület bogárfaunájának mindteljesebb megismerése érdekében.

Ezúton köszönöm meg szíves közreműködésüket a nehezen meghatározható fajok azonosításában dr. Horvátovich Sándornak, dr. Merkl Ottónak és Ádám Lászlónak.

Irodalom

- AUDISIO, P. (1980): Fénybogarak, Nitidulidae – Fauna Hung. VIII (9), 1-171., Akad. Kiadó, Budapest.
- KASZAB, Z., (1956): Felemás lábfejű bogarak III. Heteromera – Fauna Hung. IX (3), 1-108., Akad. Kiadó, Budapest.
- SÁR, J. (1992): Adatok Kétújfalu (Baranya m.) bogárfaunájához (Coleoptera) – Fol. Ent. Hung., 53: 205-224.
- SLIPINSKI – MERKL, O. (1993): Különböző csápú bogarak VI – Diversicornia VI. Bunkóscsápú bogarak VIII. – Clavicornia VIII. (Fauna Hung. VIII. (16), 1-74., Akad. Kiadó, Budapest.

SÁR József
Janus Pannonius Múzeum
7601 PÉCS
Pf. 374